

Tiedon verkkoja kokemassa

■ MERJA LEPPÄLAHTI

Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Toim. Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen ja Minttu Tikka. Vastapaino 2013.

Internet on ollut tavallisten ihmisten aktiivikäytössä parikymmentä vuotta ja nykyään reilusti yli puolet suomalaista käyttää sitä joka päivä. Sosiaalinen media kuuluu lähes joka toisen suomalaisen arkipäivään. Suomessakin on ehditty tehdä monenlaisia tutkimuksia, jotka liittyvät internetin käyttöön tai sisältöihin sekä sellaisia tutkimuksia, joiden aineisto on kerätty internetin avulla. Internetin erityispiirteisiin keskittyvää suomalaista tutkimuskirjallisuuttakin on jo olemassa, mutta *Otteita verkosta* pyrkii olemaan nimenomaan internet-tutkimuksen metodiopas.

Kirja on jaettu viiteen osaan, joissa kussakin on kolme tai neljä artikkelia. Kaikkiaan kirjassa on 16 artikkelia 25 kirjoittajalta. Kirjoittajissa on tohtorikoulutettavia, professoreita ja dosentteja, jotka edustavat eri tieteenaloja etnologiasta tietotekniikkaan.

Artikkelit tarttuvat verkkoon monenlaisista näkökulmista ja se onkin teoksen rikkaus. Kirjan lukeneella on oman tutkimusalansa lisäksi jonkinlainen käsitys muista mahdollisista tutkimusmenetelmistä. Usein kuulee kvantitatiivisen menetelmien käyttäjän ihmettelevän, voidaanko oikeaa tieteellistä tutkimusta saada aikaan vain haastatteleamalla muutamaa

ihmistä. Toisaalta kvalitatiivisten syvähaastattelujen tekijä helposti väheksyy ”rasti ruutuun” -kyselyjen sisällöllistä arvoa. Helposti ajaututaan puhumaan aivan eri asioista silloin, kun ei lainkaan tunneta toisen edustaman oppiaineen periaatteita ja tavoitteita. Nykyään suositeltujen monitieteisten tutkimusryhmien jäsenten on myös hyvä tietää niistä mahdollisuuksista, joihin toisentyypinen tutkimusote voi kokonaisuutta laajentaa.

Teoksen artikkelit ovat sisällöltään viimeistelyjä, mutta joissakin artikkeleissa on häiritseviä kirjoitusvirheitä, jotka kielivät kiireestä. Kummastusta herättää myös, että kirjan toimittajien johdantoartikkelissa viitataan Petteri Kankaan ja Santtu Toivosen kirjoittamaan kirjoitukseen «Sosiaalinen media tarvitsee päteviä liiketoimintamalleja» (*Helsingin Sanomat* 2.4.2007) mainitsematta kirjoittajien nimiä.

Kirjan ensimmäinen osa ”Verkko-tutkimuksen lähtökohtia” alkaa kirjan toimittajien artikkelilla ”Tutkimusotteita verkosta”, joka itse asiassa on kirjan johdantoluku. Varsinaisia artikkeleita on kaksi, Susanna Paasosen verkon ilmaismuotojen tutkimusta pohtiva ”Ihmisiä, kuvia, tekstejä ja teknologioita” sekä Riikka Turtiaisen ja Sari Östmanin ”Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia”. Jälkimmäisessä artikkelissa kirjoittajat tarkastelevat kuvitteellista tutkimustilannetta ja nostavat sen avulla esille moninaisia ongelmia, joihin aloitteleva tutkija voi ajattele mattomuuttaan ja tietämättömyyttään kompastua. Artikkelit on hyvin käytännönläheinen ja kannattaa ehdottomasti antaa luettavaksi graduntekijälle, joka suunnittelee laadullista tutkimusta

verkkoaineistosta.

Kirjan toinen osa ”Verkkokyselyt” sisältää kolme artikkelia, jotka otsikon mukaisesti käsittelevät verkkokyselyiden tekemiseen liittyviä seikkoja. Ensimmäisessä artikkelissa Pekka Räsänen ja Outi Sarpila kysyvät ”Internet-lomake vai ei?” alaotsikolla ”Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävän tiedonkeruun menetelmänä”. Seuraavassa artikkelissa Jani Miettinen ja Kimmo Vehkalahti kirjoittavat otsikolla ”Verkkokyselytutkimusten otosten valinta”. Kolmas artikkeli on Arto Selkälän ”Verkko-lomakkeella on väliä. Webropolin ja ZEF:in käyttöliittymien vastaajapsykologinen arviointi.” Artikkelit nostavat esille hyödyllisiä seikkoja verkkokyselyyn pohjautuvaa tutkimusta suunnittelevalle ja antavat arvioinnin eväitä myös sille, joka pohtii mahdollisesti hyödyntävänsä tutkimusta, jonka aineisto on kerätty verkkokyselyllä.

Kolmas osa, ”Kulttuurintutkimus verkossa” alkaa Jaakko Suomisen artikkelilla ”Historiallinen verkkotutkimus. Mieli, lähteet, kokonaisuus”. Osan kaksi muuta artikkelia keskittyvät verkkoaineiston etnografiaan. Hannakaisa Isomäki, Tiina-Riitta Lappi ja Johanna Silvennoinen esittelevät artikkelissaan ”Verkon etnografinen tutkimus” useita erilaisia lähestymistapoja ja lopuksi he konkretisoivat verkkoetnografiaa yhdellä esimerkkitutkimuksella. Johanna Sumiala ja Minttu Tikka soveltavat mediatutkimuksen keinoja Youtuben uutisvideoihin artikkelissaan ”Verkko mediaetnografin tutkimuskohteena. Tapauksena uutisen etnografia Youtubessa”. Molemmat artikkelit osoittavat, että vanhoilla tutuilla etnografian teo-

rioilla on paljon annettavaa myös verkkotutkimukselle, jossa kuitenkin on myös omia huomioon otettavia erityispiirteitään.

Neljäs osa on nimeltään ”Vuorovaikutuksen, käyttäytymisen ja verkostojen tutkimus”. Osan ensimmäinen artikkeli on Salla-Maaria Laaksosen ja Janne Matikaisen ”Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa”. Artikkelit käsittelee useita erilaisia tapoja tutkia verkossa käytäviä keskusteluja. Kirjoittajat korostavat myös tutkitavan verkkopalvelun käyttökulttuurin ja sen käytänteiden tuntemisen tärkeyttä. Salli Hakalan ja Juho Vesan artikkelissa ”Verkkokeskustelut ja sisällönerittely” kuvataan sekä määrällisiä että laadullisia sisällönerittelyn keinoja. Konkreettisinä tapausesimerkkeinä kirjoittajat käyttävät useita tutkimuksia verkkokeskusteluista, joiden pohjalta he antavat myös hyödyllisiä vinkkejä verkkokeskustelujen tutkimukseen. Jukka Huhtamäen ja Olli Parviaisen artikkeli ”Verkostoanalyysi sosiaalisen median tutkimuksessa” käsittelee nimensä mukaisesti verkostoanalyysin periaatteita ja sen mahdollisuuksia sosiaalisen median tutkimuksessa. Osan päättää Antti Ukkosen artikkeli ”Big data ja laskennalliset menetelmät”. Ukkonen toteaa, että suurten aineistojen käyttö edellyttää laajempaa tietoteknistä osaamista kuin sosiaalieteilijällä tavallisesti on, mutta niiden avulla voi olla mahdollista mallintaa populaatiotason ilmiöitä.

Viimeisen osan, ”Käyttäjien ja teknologioiden kohtaamisia”, aloittaa Frans Mäyrän artikkeli ”Monitieteisyys ja monimetodisuus pelien ja interaktiivisen verkkomedian tutkimuksessa”. Mäyrä esittelee

kokemuksiaan monitieteisten työryhmien työskentelystä pelaamiseen liittyvissä tutkimuksissa ja toteaa, että ilman erityisen hyvää etukäteissuunnittelua monitieteisessä tutkimusryhmässä voi jokainen tutkija vetää eri suuntaan, mutta onnistuessaan monitieteinen tutkimus voi tuottaa innovatiivista vuoropuhelua tieteiden välillä. Kaksi viimeistä artikkelia kuuluvat oikeastaan yhteen. Vilma Lehtisen artikkeli ”Tieto- ja viestintäteknologioiden kehittäminen ja sosiaalietieteelliset kenttätutkimusmenetelmät. Myrskyinen rakkaustarina” kuvaa sosiaalietieteiden ja teknologioiden kehittämisen yhteistyön mahdollisuuksia ja ongelmia. Viimeisessä artikkelissa ”Verkkopalvelut paikallisyhteisöjen arjessa. Käyttäjätutkimus Living Lab -ympäristössä” Airi Lampinen, Emmi Suhonen ja Vilma Lehtinen esittelevät käytännön hankkeita.

Monissa kirjan artikkeleissa verkkoaineistojen tutkimukseen sovelletaan melko lailla samoja menetelmiä kuin muidenkin aineistojen tutkimuksessa on käytetty, kuitenkin verkkoaineistojen erityispiirteet on otettu huomioon. Verkkoaineistoja tutkittaessa voidaan myös etsiä uudentyyppeisiä menetelmäratkaisuja ja tehdä monitieteistä luovaa yhteistyötä. Vaikka verkkoaineistot vaikuttavat kovin julkisilta, niidenkin käsittelyssä on pidettävä mielessä tutkimuseettiset periaatteet. Verkkoaineistojen tutkiminen voi myös vaatia normaalien tutkijan taitojen lisäksi tietoteknistä osaamista.

Metodikirjan parhaana anti- na pidän runsaita tapausesimerkkien esittelyjä sekä monessakin artikkelissa annettuja konkreettisia ohjeita ja vihjeitä. Tältä kannalta

erityisen antoisilta vaikuttivat Turtiaisen ja Östmanin sekä Miettisen ja Vehkalahden artikkelit. Itse laadulliseen tutkimukseen kallellaan olevana inspiroiduin myös Antti Ukkosen tekstistä, joka avasi laskennallisten menetelmien soveltamisen mahdollisuuksia varsin ymmärrettävästi ja mielenkiintoisesti.

Kiitoksella panin merkille kirjoittajien pyrkimyksen suomenkielisen termistön käyttöön ja suomenkielisten termivastainteiden tarjoamiseen. Tämä on erityisen ansiokasta, koska suomenkielisessäkin tekstissä käytetään tietokoneisiin liittyvistä teknisistä ja sisällöllisistä termeistä usein joko suoraan englannista lainattuja tai niistä kevyesti suomen suuntaan väännettyjä nimikkeitä. Kirjan lopussa on reilun kymmenen sivun laajuinen sanasto, jossa suomenkielisyys on myös otettu huomioon. Kirjan lopussa ovat jokaisessa tieteellisessä teoksessa tarpeelliset ja olennaiset hakemistot ja kirjoittajaesittelyt.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti, tietokirjailija, kriitikko ja tutkija.